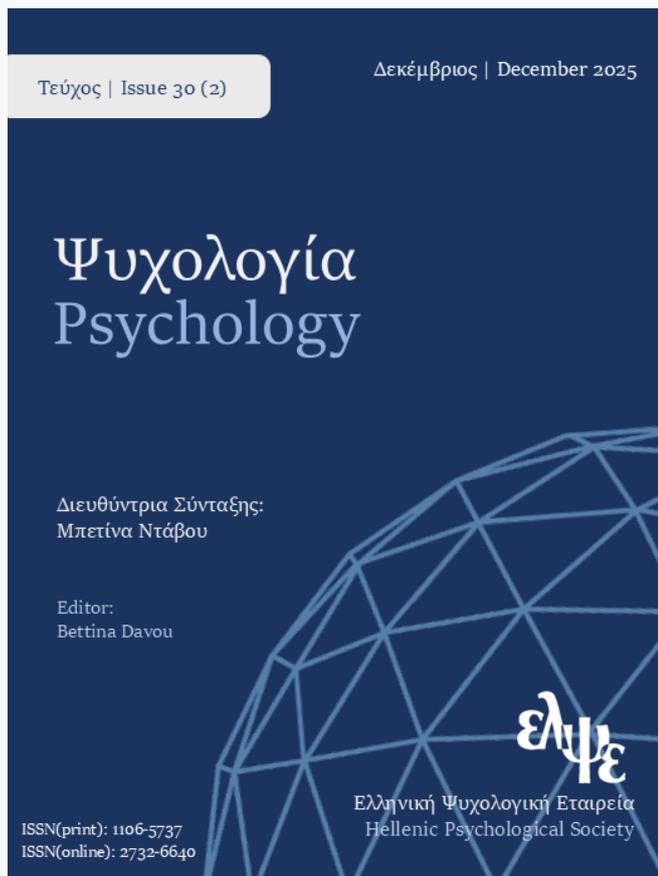

Psychology: the Journal of the Hellenic Psychological Society

Vol 30, No 2 (2025)

Special Section: Individuals, relationships and community in the digital era

Pastoral Psychology as a recognized branch of Psychology

Ioannis Gazetas

doi: [10.12681/psy_hps.41699](https://doi.org/10.12681/psy_hps.41699)

Copyright © 2025, Ioannis Gazetas

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).

To cite this article:

Gazetas, I. (2025). Pastoral Psychology as a recognized branch of Psychology. *Psychology: The Journal of the Hellenic Psychological Society*, 30(2), 21–37. https://doi.org/10.12681/psy_hps.41699

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ | REVIEW PAPER

Η Ποιμαντική Ψυχολογία ως αναγνωρισμένος κλάδος της Ψυχολογίας

Ιωάννης ΓΑΖΕΤΑΣ¹¹ Τμήμα Θεολογίας, Πανεπιστήμιο Λευκωσίας

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ	ΠΕΡΙΛΗΨΗ
Ποιμαντική Ψυχολογία Ποιμαντική Συμβουλευτική Ποιμαντική Θεολογία, Κριτήρια APA Κλάδος Ψυχολογίας	Η παρούσα μελέτη επιχειρεί να ανοίξει έναν επιστημονικό διάλογο για την αναγνώριση της Ποιμαντικής Ψυχολογίας ως αυτόνομου κλάδου της Ψυχολογίας, με βάση σύγχρονα θεωρητικά και ερευνητικά δεδομένα. Προτείνεται ένα τεκμηριωμένο πλαίσιο μεταρρύθμισης, εναρμονισμένο με τις ανάγκες της πράξης και τις διεθνείς εξελίξεις του πεδίου. Μέσα από ιστορική αναδρομή, θεωρητική θεμελίωση και παραδείγματα εφαρμογής, τεκμηριώνεται η διεπιστημονική ταυτότητα, η εκπαιδευτική συγκρότηση και η θεραπευτική συμβολή της Ποιμαντικής Ψυχολογίας. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη μοναδική πολιτισμική της αναγκαιότητα σε κοινωνίες όπου η πνευματικότητα συνιστά ενεργό υπαρξιακό υπόβαθρο. Η Ποιμαντική Ψυχολογία αναδεικνύεται ως μία πλήρως συγκροτημένη επιστημονική πρόταση, ικανή να διασυνδέσει τον ψυχικό πόνο με το υπαρξιακό και το πνευματικό βάθος του ανθρώπου, προσφέροντας μία ολιστική, πολιτισμικά ευαίσθητη και θεραπευτικά αποτελεσματική προσέγγιση στο σύγχρονο πεδίο της Ψυχολογίας.
ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ	
Ιωάννης Γαζέτας Πανεπιστήμιο Λευκωσίας, Κύπρος Ροδότης 20, 15235, Βριλήσσια. ioannisgazetas@gmail.com	

Σε έναν κόσμο όπου η επιστήμη της Ψυχολογίας επιδιώκει όλο και περισσότερο να περιγράψει και να ερμηνεύσει την πολυπλοκότητα της ανθρώπινης ύπαρξης, ορισμένες πτυχές της ανθρώπινης εμπειρίας που συνδέονται με υπαρξιακά, πνευματικά και θεολογικά ερωτήματα εξακολουθούν συχνά να παραμένουν σιωπηλές ή να ερμηνεύονται ανεπαρκώς, χωρίς να ενσωματώνονται ουσιαστικά στις σύγχρονες ψυχολογικές προσεγγίσεις (Koenig, King & Carson, 2012· Pargament, 2007· Koenig).

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η Ποιμαντική Ψυχολογία-αναδύεται ως ένα διεπιστημονικό πεδίο που συνδυάζει την επιστημονική γνώση της Ψυχολογίας με την ποιμαντική και θεολογική φροντίδα, επιδιώκοντας μια ολιστική προσέγγιση της ανθρώπινης ψυχής (Κορναράκης, 1984). Δεν περιορίζεται απλώς στην ψυχολογική υποστήριξη εντός εκκλησιαστικών πλαισίων, αλλά συνιστά ένα σύστημα θεωρίας και πράξης που επιτρέπει τη νοηματοδότηση του ψυχικού πόνου μέσω υπαρξιακών και πνευματικών κατηγοριών, αναγνωρίζοντας τον άνθρωπο ως πρόσωπο που σχετίζεται με τον εαυτό, τον άλλον και – σύμφωνα με τη χριστιανική θεώρηση – με τον Θεό (Anderson & Foley, 2001· Capps, 1990).

Η Ποιμαντική Ψυχολογία δεν στηρίζεται σε μια αόριστη ή αφηρημένη έννοια πνευματικότητας, όπως συμβαίνει σε ορισμένες προσεγγίσεις που χρησιμοποιούν τον όρο χωρίς σαφή θεολογική θεμελίωση (Elkins et al., 1988· Pargament, 1999). Αντιθέτως, θεμελιώνεται σε μια ψυχοπνευματική φροντίδα που σχετίζεται άμεσα με την πίστη σε έναν προσωπικό Θεό, τη μεταμόρφωση του ανθρώπου μέσω της μετάνοιας και την αναζήτηση νοήματος που υπερβαίνει το ατομικό εγώ (Κορναράκης, 1984).

Η συγκεκριμένη προσέγγιση αναγνωρίζει ότι ο ψυχικός πόνος συχνά σχετίζεται με υπαρξιακές ρωγμές και με την απουσία σχέσης με το Άλλο και το Απόλυτο. Σε αυτό το πλαίσιο, η πατερική θεολογική σκέψη παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς, παρότι χρησιμοποιεί ορισμένους πλατωνικούς όρους για την ψυχή, η κατανόηση που προτείνει δεν ταυτίζεται με την πλατωνική. Στον Πλάτωνα, η ψυχή θεωρείται προϋπάρχουσα και αγέννητη (πρβλ. Φαίδων 64c-67b, 72e-77d), ενώ στους Πατέρες, όπως στον Γρηγόριο Νύσσης (πρβλ. Περί κατασκευής ανθρώπου), νοείται ως κτιστή, δημιουργημένη μαζί με το σώμα και αθάνατη κατά χάριν· συνεπώς, η πατερική θεώρηση αναπλάθει την ορολογία, αλλά διαφοροποιείται ουσιωδώς από τις μεταφυσικές προϋποθέσεις της πλατωνικής φιλοσοφίας. Εξίσου σημαντική είναι και η διάκριση μεταξύ της θεραπείας της ψυχής από τα πάθη, όπως αυτή κατανοείται στην ορθόδοξη ασκητική και ποιμαντική παράδοση, και της θεραπείας του ψυχισμού από κλινικές διαταραχές, όπως αυτή εφαρμόζεται στα πλαίσια της σύγχρονης ψυχολογίας και ψυχιατρικής. Οι δύο αυτές προσεγγίσεις διαφέρουν ως προς το αντικείμενο, τη μεθοδολογία και τον τελικό σκοπό τους· εντούτοις, μπορούν να λειτουργήσουν συμπληρωματικά στο πλαίσιο μιας ολιστικής μέριμνας για τον άνθρωπο. Η Ποιμαντική Ψυχολογία, μέσα σε αυτό το πλαίσιο, επιδιώκει να συνδέσει την ψυχολογική φροντίδα με τις βαθύτερες υπαρξιακές ανάγκες του ανθρώπου, όπως αυτές εκφράζονται στο θρησκευτικό πλαίσιο (Pargament, 2007), προσεγγίζοντας τον άνθρωπο ως πρόσωπο σε πορεία κοινωνίας με τον Θεό και αντλώντας την ψυχοθεραπευτική της θεμελίωση από αυτή τη διάσταση του είναι (Γιανναράς, 2006).

Παρά τη μακρά ιστορία της και την καθιερωμένη παρουσία της σε ελληνικά και διεθνή ακαδημαϊκά προγράμματα, εκκλησιαστική πράξη και θεραπευτικά συμφραζόμενα (Boisen, 1936· Fitchett & Nolan, 2015), η Ποιμαντική Ψυχολογία δεν έχει ακόμη αναγνωριστεί επίσημα, ούτε διεθνώς ούτε στην Ελλάδα, ως διακριτός επιστημονικός κλάδος της Ψυχολογίας.

Η απουσία αυτής της αναγνώρισης γεννά το ερώτημα: πότε ένας τομέας γνώσης δικαιούται να θεωρείται «επιστημονικός κλάδος»; Και μήπως η Ποιμαντική Ψυχολογία πληροί ήδη τα απαραίτητα επιστημονικά κριτήρια, αλλά δεν έχουν ακόμη καταδειχθεί με τον κατάλληλο τρόπο;

Με βάση τα παραπάνω, η παρούσα μελέτη επιχειρεί να απαντήσει ακριβώς σε αυτό το ερώτημα. Μέσα από μια τεκμηριωμένη ανάλυση των διεθνώς αποδεκτών κριτηρίων για τη συγκρότηση επιστημονικών κλάδων, προτείνεται η ένταξη της Ποιμαντικής Ψυχολογίας στον κορμό της επιστημονικής Ψυχολογίας. Στόχος είναι όχι μόνο η ακαδημαϊκή θεμελίωση, αλλά και η αναγνώριση της συμβολής της Ποιμαντικής Ψυχολογίας στον σύγχρονο διάλογο μεταξύ ψυχολογικής επιστήμης και ανθρώπινης πνευματικότητας.

Η παρούσα εργασία ακολουθεί θεωρητική-κριτική μεθοδολογία (Ζαφειρόπουλος, 2015), με στόχο την επιστημονική τεκμηρίωση της Ποιμαντικής Ψυχολογίας ως διακριτού και ώριμου επιστημονικού κλάδου. Μέσα από συστηματική επισκόπηση της διεθνούς και ελληνικής βιβλιογραφίας, καθώς και μέσα από τη συγκριτική αντιστοίχιση των χαρακτηριστικών της Ποιμαντικής Ψυχολογίας με τα δώδεκα θεμελιώδη κριτήρια της American Psychological Association (APA) για την αναγνώριση νέων εξειδικεύσεων στην επαγγελματική ψυχολογία, επιχειρείται η ανάδειξη της θεωρητικής συνοχής, της κλινικής εφαρμοσιμότητας και της εκπαιδευτικής αρτιότητας του κλάδου.

Η προσέγγιση δεν περιορίζεται σε περιγραφική παράθεση δεδομένων, αλλά περιλαμβάνει κριτική αναστοχαστικότητα, εννοιολογική αποσαφήνιση και διαλογική αξιοποίηση των ανθρωπολογικών και επιστημολογικών παραμέτρων που θεμελιώνουν την ποιμαντική-ψυχολογική συνάντηση. Με αυτόν τον τρόπο, διαμορφώνεται ένα επιστημονικό πλαίσιο αξιολόγησης που δεν αποσκοπεί σε απολογητική υπεράσπιση ενός θεολογικού παραδείγματος, αλλά σε ψύχραιμη και μεθοδική ενσωμάτωσή του στο corpus της σύγχρονης ψυχολογικής επιστήμης.

Ορισμός και βασικά χαρακτηριστικά της Ποιμαντικής Ψυχολογίας

Ποιμαντική Ψυχολογία ονομάζεται ο διεπιστημονικός κλάδος που διερευνά τις ψυχικές, υπαρξιακές και πνευματικές διαστάσεις του ανθρώπου στο πλαίσιο της ποιμαντικής φροντίδας. Ενσωματώνει θεωρητικά και πρακτικά εργαλεία από την ψυχολογία και τη θεολογία, με σκοπό τη στήριξη του πιστού σε κρίσιμες φάσεις της

ζωής του, όπως ο πόνος, η απώλεια, η ασθένεια, η αναζήτηση νοήματος και τα διαπροσωπικά ζητήματα (Benner, 2003· Carpps, 1990), οι οποίες συνδέονται συχνά με τη σχέση του με τον Θεό, τον εαυτό και τους άλλους. Η προσέγγιση αυτή διέπεται από σεβασμό στην ελευθερία και τη μοναδικότητα του προσώπου.

Ο όρος «ποιμαντική» προέρχεται από την εικόνα του ποιμένα, όπως αυτή εμφανίζεται στη χριστιανική θεολογία και ιδιαίτερα στην Αγία Γραφή, όπου ο Χριστός παρουσιάζεται ως «ο Καλός Ποιμήν» που γνωρίζει, φροντίζει και θυσιάζεται για τα πρόβατά Του (Ιω. 10,11). Η εικόνα αυτή διαμορφώνει το πλαίσιο μέσα στο οποίο κατανοείται η φροντίδα της ψυχής, όχι μόνο ως τεχνική υποστήριξη αλλά ως βαθιά σχέση αγάπης και υπευθυνότητας.

Σε αυτό το πνεύμα, η Ποιμαντική Ψυχολογία δεν υποκαθιστά ούτε την ψυχοθεραπεία ούτε τη θεολογική καθοδήγηση· λειτουργεί όμως συμπληρωματικά, φωτίζοντας περιοχές που συχνά παραμένουν αθέατες όταν η προσέγγιση είναι αποκλειστικά ψυχολογική ή αποκλειστικά θρησκευτική.

Η εφαρμογή της πραγματοποιείται τόσο από ποιμένες της Εκκλησίας, κληρικούς, μοναχούς και γενικότερα όσους διακονούν σε πλαίσια ποιμαντικής φροντίδας, όσο και από ψυχολόγους, υπό την προϋπόθεση ότι όλοι οι προαναφερόμενοι διαθέτουν διεπιστημονική επάρκεια, δηλαδή θεολογική και ψυχολογική εκπαίδευση ή αντίστοιχη ειδίκευση.

Η θεωρητική συγκρότηση της Ποιμαντικής Ψυχολογίας διαμορφώνεται μέσα από μια δημιουργική και διαλεκτική σύνθεση ρευμάτων της σύγχρονης ψυχολογικής σκέψης, τα οποία προσφέρουν πολύτιμες οπτικές για την κατανόηση του ανθρώπινου προσώπου. Ενδεικτικά, σε αυτό το πλαίσιο συνδιαλέγονται: η ψυχοδυναμική θεωρία, που εστιάζει στην κατανόηση του ασυνειδήτου, των εσωτερικών συγκρούσεων και των πρώιμων σχέσεων· η υπαρξιακή προσέγγιση, η οποία αναδεικνύει το νόημα στη ζωή, την προσωπική ευθύνη και την αντιμετώπιση του υπαρξιακού άγχους, κυρίως μπροστά στον θάνατο· η συστημική θεώρηση, που ερμηνεύει το άτομο μέσα στο πλέγμα των διαπροσωπικών και οικογενειακών σχέσεων, καθώς και της εκκλησιαστικής κοινότητας· και η φαινομενολογική στάση, που προσεγγίζει με σεβασμό και ενσυναίσθηση τη μοναδικότητα της εμπειρίας κάθε προσώπου.

Η Ποιμαντική Ψυχολογία, ωστόσο, υπερβαίνει το ατομοκεντρικό ή κοσμικό πλαίσιο των ψυχολογικών προσεγγίσεων, προσθέτοντας μια θεολογική προοπτική: τη ζωντανή σχέση με τον Θεό ως πρόσωπο. Κατ' αυτόν τον τρόπο, δεν περιορίζεται σε μια δυαδική θεραπευτική σχέση μεταξύ θεραπευτή και θεραπευόμενου, αλλά αναγνωρίζει μια τριαδική σχέση, εντός της οποίας παρίσταται ένα τρίτο και ουσιώδες πρόσωπο: ο Θεός (Ware, 1994). Η προοπτική αυτή δεν αναιρεί τον προσωπικό αγώνα του ανθρώπου, αλλά τον μεταμορφώνει σε σχέση με τον Θεό που σώζει και θεραπεύει. Στο πλαίσιο αυτό, η θεραπεία αποκτά νόημα όχι απλώς ως ψυχολογική αποκατάσταση, αλλά ως βαθιά πορεία κοινωνίας, ελευθερίας και σωτηρίας.

Η ιστορική εξέλιξη της Ποιμαντικής Ψυχολογίας

Η Ποιμαντική Ψυχολογία δεν αποτελεί ένα σύγχρονο ή τεχνητό σχήμα, αλλά αντανακλά ένα υπαρξιακό αίτημα με ιστορικό και πνευματικό βάθος. Ουσιαστικά, γεννήθηκε από την ανάγκη του ανθρώπου να προσεγγίσει θεραπευτικά το βίωμά του μέσα από την πίστη. Πριν ακόμη αποκτήσει ακαδημαϊκή υπόσταση, εκφράστηκε ήδη από τον 4ο αιώνα μ.Χ. ζωντανά μέσα από την εμπειρική ποιμαντική πράξη της Ορθόδοξης Χριστιανικής Εκκλησίας, στους διαλόγους των Πατέρων με τις πληγές των ανθρώπων, στα «λόγια ζωής» των Γερόντων, αλλά και στις εξομολογήσεις, οι οποίες είχαν συχνά θεραπευτική λειτουργία, πολύ πριν καθιερωθεί ο όρος «ψυχοθεραπεία»¹ (Θεοχαράκης και σύν., 2003).

¹ Ο Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος αποκαλεί την Εκκλησία «πνευματικόν ιατρείον» (PG 59, 36), όπου ο άνθρωπος καλείται να θεραπεύσει τα τραύματα της ψυχής του και να οδηγηθεί σταδιακά στην αυτογνωσία και στη μεταμόρφωση των παθών. Πατέρες όπως ο Ισίδωρος ο Πηλουσιώτης, ο Νείλος ο Ασκητής, ο Μάξιμος ο Ομολογητής, ο Ισαάκ ο Σύρος και ο Ιωάννης της Κλίμακος προσεγγίζουν με εντυπωσιακή ακρίβεια τις ψυχικές συγκρούσεις ως ασθένειες της ψυχής, αναδεικνύοντας μία ανθρωπολογικά ευαίσθητη και θεραπευτική προοπτική. Ο π. Ι. Ρωμανίδης (1996) χαρακτηρίζει την Εκκλησία ως «ψυχιατρική-νευρολογική κλινική», ενώ ο Μητροπολίτης Ναυπάκτου Ιερόθεος, μέσα από τα συγγράμματά του, έχει

Ως επιστημονικός όρος, η Ποιμαντική Ψυχολογία αρχίζει να διαμορφώνεται στις αρχές του 20ού αιώνα, κυρίως στον προτεσταντικό χώρο (Αυγουστίδης, 1999· Δημητρόπουλος & Χαροκοπάκη, 1999· Κορναράκης, 1984, 1986). Ως πρακτική προέκτασή της, αναπτύχθηκε και η Συμβουλευτική Ποιμαντική (Pastoral Counseling), η οποία σήμερα αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του ευρύτερου πεδίου της Ποιμαντικής Ψυχολογίας.

Ένας από τους πρώτους θεμελιωτές της Ποιμαντικής Ψυχολογίας θεωρείται ο πάστορας και καθηγητής φιλοσοφίας και ψυχολογίας Elwood Worcester (1862–1940), ο οποίος το 1906 ίδρυσε στη Βοστώνη το Emmanuel Movement, μια πρωτοποριακή προσπάθεια διεπιστημονικής συνεργασίας μεταξύ κληρικών, ιατρών και ψυχολόγων. Σκοπός του εγχειρήματος ήταν η παροχή πνευματικής και ψυχολογικής υποστήριξης για την αντιμετώπιση ψυχοσωματικών διαταραχών και εξαρτήσεων. Η εμπειρία και τα ευρήματα της προσπάθειας αυτής αποτυπώθηκαν στο έργο *Religion and Medicine* (Worcester et al., 1908).

Την ίδια περίπου περίοδο, ο Oskar Pfister (1873–1956), Ελβετός Προτεστάντης πάστορας και ψυχαναλυτής, ένας από τους πρώτους συνεργάτες του Freud, άρχισε να εφαρμόζει την ψυχανάλυση στην ποιμαντική διακονία (Κορναράκης, 1984). Λίγο αργότερα, το 1925, ο γιατρός Richard Cabot (1868–1939) ανέδειξε την ανάγκη για ενσωμάτωση κλινικής εμπειρίας στην εκπαίδευση των φοιτητών θεολογίας (Association for Clinical Pastoral Education, 2024), θέση που ενέπνευσε τον πάστορα Anton Theophilus Boisen (1876–1965) να ιδρύσει την πρώτη μονάδα Κλινικής Ποιμαντικής Εκπαίδευσης (Clinical Pastoral Education – CPE) στο ψυχιατρικό νοσοκομείο του Worcester, μετατρέποντας την προσωπική του εμπειρία ψυχικής ασθένειας σε βάση ποιμαντικής και θεολογικής κατάρτισης (Boisen, 1936). Η αρχική εκπαιδευτική ομάδα περιλάμβανε τέσσερις φοιτητές, ανάμεσά τους και μία ακόμη εξέχουσα προσωπικότητα, την Αμερικανίδα ιατρό, θεολόγο και ψυχολόγο Helen Flanders Dunbar (1902–1959), η οποία αργότερα αναδείχθηκε σε ηγετική μορφή της ποιμαντικής φροντίδας και εκπαίδευσης, καθώς και σε μία από τις σημαντικότερες πρώιμες προσωπικότητες της ψυχοσωματικής ιατρικής, με το έργο της *Emotions and Bodily Changes* (1935). Το πρόγραμμα CPE (<https://acpe.edu/>) εξακολουθεί να υφίσταται και σήμερα, προσφέροντας διαπιστευμένη κλινική και ποιμαντική εκπαίδευση σε διεθνές επίπεδο.

Ακολουθώντας αυτό το πνεύμα διεπιστημονικής σύνθεσης, ο πάστορας Norman Vincent Peale (1898–1993), σε συνεργασία με τον ψυχίατρο Smiley Blanton (1882–1966), ίδρυσαν το 1937 το American Foundation of Religion and Psychiatry (σημερινό Blanton-Peale Institute, <https://blantonpeale.org>), έναν φορέα που προώθησε τη διεπιστημονική συνεργασία μεταξύ θεολόγων και ψυχιάτρων στον τομέα της ψυχικής και πνευματικής φροντίδας.

Πέρα από αυτούς τους πρωτοπόρους, η εξέλιξη της Ποιμαντικής Ψυχολογίας συνεχίστηκε δυναμικά με τη συμβολή και άλλων προσωπικοτήτων, οι οποίες διεύρυναν περαιτέρω το πεδίο ενσωματώνοντας νέες επιστημονικές, ψυχολογικές και θεολογικές προσεγγίσεις. Μεταξύ αυτών, ο πάστορας Seward Hiltner (1909–1984), συνεργάτης της Helen Flanders Dunbar, υπήρξε ο πρώτος που εισήγαγε την έννοια της ποιμαντικής συμβουλευτικής με το έργο *Pastoral Counseling* (1949). Ο Wayne E. Oates (1917–1999), ψυχολόγος, συνέβαλε στη διασύνδεση πίστης και ψυχολογίας μέσα από το έργο του *The Christian Pastor* (1951). Ο Howard Clinebell (1922–2005), πάστορας και καθηγητής ποιμαντικής συμβουλευτικής, τόνισε την ολιστική θεραπευτική προσέγγιση, με κλασικό παράδειγμα το έργο του *Basic Types of Pastoral Counseling* (1966). Τέλος, ο Paul Pruyser (1916–1987), κλινικός ψυχολόγος, υποστήριξε μέσα από το έργο του *The Minister as Diagnostician: Personal Problems in Pastoral Perspective* (1976) ότι οι ποιμένες διαθέτουν θεολογική και ψυχολογική επάρκεια για να συμμετέχουν ενεργά σε διεπιστημονικές ομάδες φροντίδας.

αναδείξει εκτενώς την πατερική διδασκαλία περί της θεραπείας της ψυχής από τα πάθη, χρησιμοποιώντας τον όρο «ορθόδοξη ψυχοθεραπεία» με πνευματικό και θεολογικό περιεχόμενο, διαφορετικό από την έννοια της ψυχοθεραπείας στην επιστήμη της ψυχολογίας (Βλάχος, 2003· 2004· 2014). Σε αντίθεση, η Δυτική Εκκλησία, ιδιαίτερα από τον Μεσαίωνα και εξής, υπό την επίδραση του Θωμά Ακινάτη, υιοθέτησε θεολογία εστιασμένη στη νομική ικανοποίηση και την ενοχή, αποδυναμώνοντας τη θεραπευτική διάσταση της πνευματικής καθοδήγησης.

Καρπός αυτής της πορείας είναι ότι σήμερα η Ποιμαντική Ψυχολογία συνεχίζει να εξελίσσεται διεθνώς, ενσωματώνοντας σύγχρονες επιστημονικές προσεγγίσεις, και αξιοποιώντας εργαλεία και τεχνικές που ανταποκρίνονται στις σύγχρονες ανάγκες ψυχικής και πνευματικής υγείας.

Αντίστοιχα, στον ελληνικό χώρο, η Ποιμαντική Ψυχολογία καθιερώθηκε από τη δεκαετία του 1970, στο πλαίσιο της θεολογικής εκπαίδευσης, ως ακαδημαϊκός κλάδος της Ποιμαντικής Θεολογίας, με ιδρυτή τον καθηγητή Ιωάννη Κορναράκη (1937–2014). Μέσα από το διδακτικό και συγγραφικό του έργο, ο Κορναράκης ανέδειξε τη σημασία της ποιμαντικής σχέσης και της ψυχολογικής κατανόησης του προσώπου, γεφυρώνοντας την Ορθόδοξη θεολογία με τα πορίσματα της σύγχρονης ψυχολογίας και συμβάλλοντας καθοριστικά στη θεμελίωση μιας ολοκληρωμένης προσέγγισης ποιμαντικής φροντίδας (Κορναράκης, 1984). Η συμβολή του βρήκε συνέχεια και περαιτέρω ανάπτυξη στο έργο άλλων Ελλήνων καθηγητών της Ποιμαντικής Ψυχολογίας, όπως του θεολόγου-ψυχολόγου Αλέξανδρου Σταυρόπουλου και του θεολόγου-ψυχιάτρου π. Αδαμαντίου Αυγουστίδη. Σήμερα, στο Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, η Ποιμαντική Ψυχολογία διδάσκεται στο Τμήμα Κοινωνικής Θεολογίας και Θρησκευσιολογίας από τον θεολόγο-ψυχολόγο Καθηγητή π. Αθανάσιο Μελισσάρη και στο Τμήμα Θεολογίας από τον θεολόγο π. Χριστόφορο Χρόνη, με σταθερό προσανατολισμό στη σύνδεση της θεολογικής με την ψυχολογική προσέγγιση του ανθρώπου. Στο πλαίσιο αυτό εντάσσεται και το έργο διακεκριμένων εκπροσώπων του χώρου, όπως του θεολόγου-ψυχιάτρου π. Βασιλείου Θερμού και του π. Φιλοθέου Φάρου, των οποίων οι ερευνητικές και εφαρμοσμένες μελέτες, μαζί με άλλες σημαντικές συμβολές στον ελληνικό χώρο, εμπλουτίζουν το πεδίο και συνέβαλαν στην εδραίωση της Ποιμαντικής Ψυχολογίας ως ζωντανής και εξελισσόμενης επιστημονικής περιοχής στην Ελλάδα. Παρότι τέθηκαν ουσιαστικά θεμέλια, ο κλάδος στην Ελλάδα δεν εξελίσσεται μέχρι σήμερα με την ίδια δυναμική που παρατηρείται σε διεθνές επίπεδο. Ωστόσο, τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρείται αυξανόμενο ενδιαφέρον: μεταπτυχιακά προγράμματα, ερευνητικές εργασίες, επιστημονικά συνέδρια και διεπιστημονικές συνεργασίες μεταξύ θεολόγων και ψυχολόγων ενισχύουν σταδιακά τη θέση της Ποιμαντικής Ψυχολογίας. Σημαντική ένδειξη αυτής της πορείας αποτελεί και η αυξανόμενη εξειδίκευση κληρικών σε τομείς της ψυχοθεραπείας και της συμβουλευτικής, γεγονός που αποτυπώνει μια έμπρακτη αναγνώριση της ανάγκης για ψυχολογικά καταρτισμένη ποιμαντική φροντίδα και δημιουργεί νέες δυνατότητες σύνθεσης των δύο πεδίων στην καθημερινή ποιμαντική πράξη.

Συνοψίζοντας, η ιστορική διαδρομή της Ποιμαντικής Ψυχολογίας αποδεικνύει ότι πρόκειται για έναν ζωντανό και εξελισσόμενο διεπιστημονικό τομέα, ο οποίος συνθέτει θεολογική και ψυχολογική γνώση με στόχο την ουσιαστική φροντίδα του προσώπου, προκειμένου να ανταποκρίνεται στις σύνθετες υπαρξιακές και πνευματικές του ανάγκες.

Κριτήρια επιστημονικής αναγνώρισης ενός Κλάδου Ψυχολογίας

Η επιστημονική αναγνώριση ενός κλάδου της Ψυχολογίας βασίζεται σε κριτήρια που αντανάκλουν τη διεθνώς αποδεκτή επιστημονική συγκρότηση και αυτονομία. Τα κριτήρια αυτά αναδύονται μέσα από τη σχετική βιβλιογραφία και τις πρακτικές ακαδημαϊκών και επαγγελματικών φορέων, και θεωρούνται ενδεικτικά της επιστημονικής ωρίμανσης ενός εξειδικευμένου και αυτόνομου κλάδου (American Psychological Association, 2020· Goodwin, 2023· Schultz & Schultz, 2011).

Στο πλαίσιο αυτό, η Αμερικανική Ψυχολογική Εταιρεία-APA (2020) έχει διαμορφώσει ένα σύνολο δώδεκα θεμελιωδών αρχών, οι οποίες καθοδηγούν τη συστηματική αποτίμηση της ωριμότητας και της δομικής πληρότητας κάθε νέας εξειδίκευσης στον χώρο της Ψυχολογίας. Ακολουθεί συνοπτική παρουσίασή τους:

Φορείς διοίκησης και οργάνωσης

Ο προτεινόμενος κλάδος πρέπει να αντιπροσωπεύεται από ένα ή περισσότερα συλλογικά όργανα που διαθέτουν διοικητικές δομές και διαδικασίες για την υποστήριξη της ανάπτυξης του κλάδου. Αυτό συνεπάγεται σταθερή διοίκηση, συνεδριάσεις, θεσμοθετημένες πολιτικές και αρμοδιότητες για την εκπαίδευση και την υποστήριξη των ειδικών.

Δημόσια ανάγκη

Η ειδικότητα πρέπει να ανταποκρίνεται σε σαφείς και τεκμηριωμένες κοινωνικές ανάγκες. Η αναγνώριση θεμελιώνεται όταν μπορεί να αποδειχθεί ότι οι υπηρεσίες της ειδικότητας καλύπτουν κενά του συστήματος υγείας, παιδείας ή κοινωνικής πρόνοιας.

Διαφορετικότητα και πολιτισμική ευαισθησία

Η εξειδίκευση οφείλει να προετοιμάζει τον ψυχολόγο να ανταποκρίνεται με σεβασμό και επάρκεια στη μοναδικότητα κάθε ανθρώπου, λαμβάνοντας υπόψη τις πολιτισμικές και ατομικές του συνθήκες και όχι να εφαρμόζει μία ενιαία προσέγγιση ανεξαρτήτως πλαισίου.

Διακριτότητα

Ο κλάδος πρέπει να διαφέρει ουσιωδώς από άλλες αναγνωρισμένες ειδικότητες, σε επίπεδο θεωριών, μεθόδων, πληθυσμών-στόχων ή τύπων προβλημάτων. Η διακριτότητα αποτελεί τη βάση για την επιστημονική αυτοτέλεια.

Προχωρημένη επιστημονική και θεωρητική προετοιμασία

Πέρα από το βασικό υπόβαθρο γνώσεων, δεξιοτήτων και επαγγελματικών στάσεων που είναι κοινό για όλους τους ψυχολόγους, κάθε εξειδίκευση προϋποθέτει την απόκτηση προηγμένων και εξειδικευμένων επιστημονικών γνώσεων που ανταποκρίνονται στο ιδιαίτερο αντικείμενό της.

Προχωρημένη προετοιμασία στις παραμέτρους πρακτικής

Απαιτείται σαφής περιγραφή των βασικών παραμέτρων: α) πληθυσμοί που εξυπηρετούνται, β) προβλήματα που αντιμετωπίζονται, γ) διαδικασίες και τεχνικές που χρησιμοποιούνται. Αυτή η εξειδίκευση επιβεβαιώνει τη λειτουργικότητα της ειδικότητας.

Δομές και μοντέλα εκπαίδευσης και κατάρτισης

Η ειδικότητα πρέπει να παρέχεται μέσα από οργανωμένα προγράμματα σπουδών σε διαφορετικά επίπεδα. Η ύπαρξη συστηματικής εκπαιδευτικής διαδρομής αποτελεί τεκμήριο ωριμότητας και βιωσιμότητας.

Συνεχιζόμενη επαγγελματική ανάπτυξη και επιμόρφωση

Ο κλάδος οφείλει να προσφέρει συνεχή επαγγελματική εξέλιξη μέσω επιμορφωτικών δράσεων και μηχανισμών επικαιροποίησης γνώσης. Η διαρκής μάθηση είναι αναγκαία για τη διατήρηση της επιστημονικής εγκυρότητας.

Τεκμηρίωση της αποτελεσματικότητας

Η ειδίκευση πρέπει να αποδεικνύει, με βάση ερευνητικά δεδομένα, την αποτελεσματικότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών σε συγκεκριμένους πληθυσμούς ή προβλήματα. Χωρίς επιστημονική απόδειξη χρησιμότητας, δεν τεκμηριώνεται η κοινωνική της αναγκαιότητα.

Διαρκής βελτίωση ποιότητας και χρησιμότητας

Κάθε εξειδίκευση οφείλει να ενισχύει διαρκώς την ποιότητα και τη χρησιμότητα των γνώσεων, δεξιοτήτων και παρεχόμενων υπηρεσιών της, μέσα από συνεχή ερευνητική δραστηριότητα και αξιολόγηση. Η προσπάθεια αυτή υπερβαίνει την αρχική τεκμηρίωση της αποτελεσματικότητας και ανταποκρίνεται στο διαρκές αίτημα του δημόσιου συμφέροντος για υψηλού επιπέδου ψυχολογικές υπηρεσίες.

Κατευθυντήριες οδηγίες για την παροχή υπηρεσιών

Η ειδικότητα απαιτείται να έχει αναπτύξει και δημοσιεύσει κατευθυντήριες οδηγίες για την άσκηση του επαγγέλματος, ώστε να διασφαλίζεται η συνέπεια, η ποιότητα και η ηθική των παρεμβάσεων.

Αξιολόγηση και πιστοποίηση επαγγελματιών

Η ειδικότητα οφείλει να αναπτύσσει μηχανισμούς αξιολόγησης και αναγνώρισης της επάρκειας των επαγγελματιών της, με στόχο τη διασφάλιση υψηλής ποιότητας υπηρεσιών προς το κοινό. Αυτό προστατεύει το κοινό και ενισχύει την εμπιστοσύνη στο επάγγελμα.

Η Ποιμαντική Ψυχολογία υπό το φως των επιστημονικών κριτηρίων

Η Ποιμαντική Ψυχολογία, παρά τον διεπιστημονικό χαρακτήρα της, παρουσιάζει επαρκή επιστημονική συνοχή ώστε να αξιολογηθεί ως αυτόνομος κλάδος της Ψυχολογίας. Ακολουθεί η ανάλυση κάθε επιμέρους κριτηρίου:

Φορείς διοίκησης και οργάνωσης

Η Ποιμαντική Ψυχολογία διαθέτει σήμερα θεσμική εκπροσώπηση από εξειδικευμένα επιστημονικά και επαγγελματικά σώματα που διαθέτουν οργανωμένες δομές και σαφείς διοικητικές λειτουργίες. Η παγκόσμια ανάπτυξη του πεδίου αναδεικνύεται μέσα από σημαντικούς φορείς στις Ηνωμένες Πολιτείες και την Ευρώπη.

Σε διεθνές επίπεδο, η Association for Clinical Pastoral Education (ACPE) στις Ηνωμένες Πολιτείες αποτελεί τον πρωταρχικό φορέα που οργανώνει, εποπτεύει και διαμορφώνει την εκπαίδευση στην Ποιμαντική Ψυχολογία και ιδιαίτερα στην Κλινική Ποιμαντική Εκπαίδευση, που είναι πλήρως αναγνωρισμένο μοντέλο επαγγελματικής εκπαίδευσης (<https://acpe.edu/>). Το ACPE διαθέτει Διοικητικό Συμβούλιο, Επιστημονική Επιτροπή Εκπαίδευσης και Επιτροπή Πιστοποίησης Εκπαιδευτών, συνεδριάζει σε τακτική βάση, εκδίδει κατευθυντήριες οδηγίες και εποπτεύει τα προγράμματα εκπαίδευσης σύμφωνα με καθορισμένα πρότυπα.

Ανάλογοι Φορείς απαντώνται και στην Ευρώπη. Το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Ποιμαντικής Φροντίδας Υγείας (European Network of Health Care Chaplaincy – ENHCC) αποτελεί έναν θεσμικά οργανωμένο φορέα που προωθεί τη διεπιστημονική συνεργασία μεταξύ επαγγελματιών ποιμαντικής φροντίδας από διάφορες χριστιανικές ομολογίες και Εθνικούς Φορείς Ποιμαντικής φροντίδας, σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Ιδρύθηκε με σκοπό την ενίσχυση της θεολογικής, πνευματικής και επαγγελματικής ποιότητας των υπηρεσιών ποιμαντικής φροντίδας στο πεδίο της υγείας, λαμβάνοντας υπόψη τόσο τις θρησκευτικές ανάγκες των ασθενών όσο και τις εξελισσόμενες ηθικές και κοινωνιοπολιτισμικές συνθήκες. Το ENHCC δραστηριοποιείται μέσα από τακτικές ευρωπαϊκές συναντήσεις, επιστημονική ανταλλαγή, έρευνα και επιμόρφωση, συμβάλλοντας στην οικοδόμηση κοινής γλώσσας και πρακτικών στον χώρο της πνευματικής υποστήριξης σε νοσοκομειακά και άλλα θεραπευτικά πλαίσια. Υποστηριζόμενο από ακαδημαϊκά κέντρα, όπως το Καθολικό Πανεπιστήμιο της Λουβαίνης (KU Leuven), το Δίκτυο προάγει την ανάπτυξη κοινών προτύπων εκπαίδευσης, την ενίσχυση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών ποιμαντικής φροντίδας και τη θεμελίωση ενός διαλόγου μεταξύ θεολογικής σκέψης και των σύγχρονων προκλήσεων στον χώρο της υγείας.

Στον Ορθόδοξο χώρο, ένας θεσμικά κατοχυρωμένος και ιδιαίτερα δραστήριος φορέας είναι το Δίκτυο του Οικουμενικού Πατριαρχείου για την Ποιμαντική Διακονία στον Χώρο της Υγείας, το οποίο ιδρύθηκε το 2008 με την ευλογία του Οικουμενικού Πατριάρχου Βαρθολομαίου. Το Δίκτυο λειτουργεί με σκοπό την υποστήριξη της ποιμαντικής παρουσίας της Ορθόδοξης Εκκλησίας σε νοσηλευτικά και θεραπευτικά πλαίσια, παρέχοντας συστηματική επιμόρφωση, πνευματική και ψυχολογική ενίσχυση των επαγγελματιών υγείας και συμβουλευτική καθοδήγηση προς ασθενείς και οικογένειες. Η λειτουργία του διέπεται από Συντονιστικό Όργανο, ενώ στηρίζεται θεολογικά και επιστημονικά από ειδικούς σε θέματα Ποιμαντικής Ψυχολογίας και Ψυχιατρικής. Το έργο του συμβάλλει ουσιαστικά στη συγκρότηση ενός ορθόδοξου πλαισίου Ποιμαντικής Ψυχολογίας, σε διαλεκτική σχέση με τις ανθρωπιστικές επιστήμες, και ενισχύει την εκκλησιαστική ευαισθησία απέναντι στις ανάγκες των ασθενών και των ευάλωτων πληθυσμών (βλ. <https://www.pastoralhealth-ep.com>).

Συνοψίζοντας, η Ποιμαντική Ψυχολογία υποστηρίζεται διεθνώς από θεσμικά οργανωμένα δίκτυα με σαφείς διοικητικές δομές, καταστατικά όργανα και συνεχή επιστημονική δραστηριότητα. Οι φορείς που αναφέρθηκαν, τόσο στις Ηνωμένες Πολιτείες όσο και στην Ευρώπη, επιβεβαιώνουν τη θεσμική ωρίμανση και διεθνή καταξίωση του πεδίου, στοιχείο που καθιστά την Ποιμαντική Ψυχολογία πλήρως εναρμονισμένη με τις απαιτήσεις του πρώτου κριτηρίου της APA για την αναγνώριση ειδικοτήτων στην επαγγελματική ψυχολογία.

Δημόσια ανάγκη

Η Ποιμαντική Ψυχολογία απαντά σε ουσιαστικές ανάγκες του σύγχρονου ανθρώπου, οι οποίες δεν περιορίζονται στο ψυχολογικό επίπεδο, αλλά εκτείνονται σε υπαρξιακά και πνευματικά ερωτήματα, βαθύτατα συνυφασμένα με την ανθρώπινη αναζήτηση νοήματος, σχέσης και ελπίδας. Αυτές οι ανάγκες, ιδίως σε περιόδους κρίσης, ασθένειας, πένθους ή οριακών καταστάσεων ζωής, αναδύονται αυθόρμητα στο εσωτερικό του ανθρώπου και δεν καλύπτονται επαρκώς από τις κλασικές ψυχολογικές παρεμβάσεις.

Η Ποιμαντική Ψυχολογία, ως συνάντηση της ψυχολογικής επιστήμης με τη χριστιανική ανθρωπολογία, προσφέρει θεραπευτική φροντίδα που σέβεται και ενσωματώνει τη σχέση του ανθρώπου με τον Θεό. Σε αντίθεση με την αφηρημένη έννοια της «πνευματικότητας» που συχνά χρησιμοποιείται στη σύγχρονη ψυχοθεραπεία και αναφέρεται σε απρόσωπες δυνάμεις ή γενικές εμπειρίες νοήματος, η Ποιμαντική Ψυχολογία θεμελιώνεται στην πίστη σε έναν προσωπικό Θεό, που σχετίζεται με τον άνθρωπο με όρους αγάπης, συγχώρησης και ελπίδας.

Αυτή η προσέγγιση δεν αποτελεί απλώς θεωρητική πρόταση· ανταποκρίνεται σε υπαρκτή και τεκμηριωμένη ανάγκη. Πλήθος ερευνών καταδεικνύουν ότι πολλοί ασθενείς σε κρίσιμες καταστάσεις επιθυμούν να συζητήσουν πνευματικά ζητήματα με έναν επαγγελματία, όπως θέματα που σχετίζονται με τον Θεό, την πίστη, την ελπίδα, τη συγχώρηση και την πορεία μετά τον θάνατο (McCord et al., 2004· Balboni et al., 2007).

Η Ορθόδοξη Ποιμαντική Ψυχολογία, από την εποχή των Πατέρων της Εκκλησίας έως και σήμερα, αναγνωρίζει ότι η ψυχή του ανθρώπου νοσεί όχι μόνο εξαιτίας εξωτερικών τραυμάτων, αλλά και όταν απομακρύνεται από τη σχέση της με τον Θεό². Με βάση αυτήν τη θεμελιώδη παραδοχή, η Ποιμαντική Ψυχολογία, ως εφαρμογή ψυχολογικών μεθόδων εντός αυτής της θεραπευτικής θεώρησης, δεν παρακάμπτει την πνευματική πραγματικότητα, αλλά την εντάσσει με επιστημονική εγκυρότητα και υπαρξιακό σεβασμό στην ψυχοθεραπευτική πράξη.

Αυτή η ολιστική προσέγγιση, που ενσωματώνει την πνευματική διάσταση στην ψυχοθεραπεία, συναντά σήμερα ένα διευρυνόμενο ενδιαφέρον και στο πεδίο της δημόσιας υγείας. Το ενδιαφέρον για την ενσωμάτωση πνευματικής υποστήριξης στην κλινική πράξη είναι αυξανόμενο. Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας αναγνωρίζει την πνευματική διάσταση ως θεμελιώδη παράμετρο της ποιότητας ζωής (World Health Organization, 1998).

Η ανάγκη αυτή είναι ακόμη πιο επιτακτική σε κοινωνίες όπως η ελληνική, όπου η Ορθόδοξη πίστη συνιστά ζωντανό υπαρξιακό υπόβαθρο για μεγάλο μέρος του πληθυσμού. Η απουσία αυτής της πνευματικής διάστασης από την ψυχολογική φροντίδα αφήνει συχνά ανικανοποίητες βαθύτερες ανάγκες που συνδέονται με το νόημα, την ελπίδα και τη σχέση με τον Θεό. Αντιθέτως, η Ποιμαντική Ψυχολογία προσεγγίζει το πρόσωπο με σεβασμό στην πνευματική του αναφορά, αναγνωρίζοντας τη θεραπεία ως πορεία προς την ενότητα του νου, της ψυχής και του σώματος, αλλά και προς τη συμφιλίωση με τον Θεό και τον πλησίον.

Επομένως, η Ποιμαντική Ψυχολογία ανταποκρίνεται σε μια αναγνωρίσιμη δημόσια ανάγκη: τη φροντίδα της ψυχής με επιστημονική επάρκεια και πνευματική ενσυναίσθηση, σύμφωνα με την Ορθόδοξη Χριστιανική θεώρηση του ανθρώπου ως ψυχοσωματικής και θεανθρωπικής ύπαρξης.

Διαφορετικότητα και πολιτισμική ευαισθησία

Η Ποιμαντική Ψυχολογία ξεκινά από την παραδοχή ότι κάθε συνάντηση με τον άνθρωπο είναι και μια συνάντηση με το μυστήριο του προσώπου. Ο θεραπευόμενος δεν είναι απλώς φορέας συμπτωμάτων, αλλά μια μοναδική ύπαρξη που φέρει την εσωτερική του ιστορία, την πνευματική του αναφορά και την ιδιαίτερη πολιτισμική του σφραγίδα. Εφόσον κάθε άνθρωπος είναι «κατ' εικόνα Θεού» (Γεν. 1,27), η προσέγγισή του δεν μπορεί παρά να γίνεται με σεβασμό προς την ιδιοπροσωπία του, ανεξαρτήτως εθνικότητας, γλώσσας, φύλου ή θρησκευτικής παράδοσης.

Η ειδικότητα εκπαιδεύει τους επαγγελματίες της να λειτουργούν με ενσυναίσθηση και πολιτισμική ευαισθησία μέσα σε διαφορετικά κοινωνικοπολιτισμικά πλαίσια. Η εκπαίδευση των επαγγελματιών πνευματικής

² Άγιος Μάξιμος ο Ομολογητής, Κεφάλαια περί αγάπης, Β' 52.

φροντίδας προϋποθέτει μια ενσυνείδητη αναμέτρηση με τη δική τους πνευματική και πολιτισμική ταυτότητα, ώστε να είναι σε θέση να αναγνωρίζουν ενδεχόμενες ασυνείδητες προκαταλήψεις και να παρέχουν φροντίδα με σεβασμό στην ετερότητα του άλλου, αποφεύγοντας κάθε μορφή κανονιστικής ή ιεραρχικής επιβολής (Fitchett & Nolan, 2015· Larney, 2013).

Έτσι, η Ποιμαντική Ψυχολογία δεν περιορίζεται σε τεχνικές δεξιότητες πολιτισμικής προσαρμογής, αλλά πορεύεται βαθύτερα: αγκαλιάζει τη διαφορετικότητα κάθε προσώπου, ως θεολογική ευλογία και κλήση σε σχέση ελευθερίας και αγάπης.

Διακριτότητα

Η Ποιμαντική Ψυχολογία διακρίνεται σαφώς από άλλες ειδικότητες της ψυχολογίας, καθώς βασίζεται σε έναν μοναδικό και ολιστικό επιστημονικό και θεολογικό λόγο που συνδέει την ψυχολογική γνώση με την ποιμαντική θεώρηση του ανθρώπου ως «θεανθρώπινης» ύπαρξης. Η διακριτότητά της εκφράζεται τόσο στο θεωρητικό πλαίσιο, όσο και στην κλινική εφαρμογή της.

(α) Εξειδικευμένη επιστημονική γνώση και δεξιότητες. Εξειδικευμένη επιστημονική γνώση και δεξιότητες: Η Ποιμαντική Ψυχολογία απαιτεί από τον ειδικό να έχει καλή γνώση της ψυχολογίας, ειδικά στον τομέα της ψυχοθεραπείας και συμβουλευτικής, αλλά παράλληλα και βαθιά κατανόηση της χριστιανικής θεολογίας. Αυτή η σύνθεση επιτρέπει στον επαγγελματία να αναγνωρίζει και να αντιμετωπίζει όχι μόνο ψυχολογικά συμπτώματα αλλά και υπαρξιακές και πνευματικές κρίσεις, που σε άλλες ειδικότητες μπορεί να παραμείνουν ασχολίαστες ή απομονωμένες.

(β) Ειδικές ανάγκες και πληθυσμοί που εξυπηρετεί. Η Ποιμαντική Ψυχολογία εξυπηρετεί πληθυσμούς που βιώνουν έντονες υπαρξιακές, πνευματικές και θρησκευτικές αναζητήσεις, όπως άνθρωποι σε κρίση πένθους, ασθενείς με απειλητικές για τη ζωή παθήσεις, κοινότητες με θρησκευτική ταυτότητα, αλλά και όσους επιθυμούν ενσωμάτωση της πίστης στην ψυχοθεραπεία τους. Οι ανάγκες αυτές συχνά δεν καλύπτονται ικανοποιητικά από τις κλασικές ειδικότητες της ψυχολογίας, που δεν επεξεργάζονται συστηματικά την πνευματική διάσταση (Pargament, 2007). Σε επίπεδο κλινικής και κοινοτικής πράξης, η Ποιμαντική Ψυχολογία εφαρμόζεται σε νοσοκομεία, ψυχιατρικές δομές και σωφρονιστικά ιδρύματα· στη διαχείριση κρίσεων και τραύματος, τόσο σε ατομικό όσο και σε συλλογικό επίπεδο· στη συμβουλευτική υποστήριξη σε ενοριακά και κοινοτικά πλαίσια· και στην υποστήριξη ηλικιωμένων σε γηροκομεία και δομές μακροχρόνιας φροντίδας. Τα πεδία αυτά αναδεικνύουν τη δυνατότητα της Ποιμαντικής Ψυχολογίας να λειτουργεί συμπληρωματικά και ενισχυτικά προς τις άλλες μορφές ψυχολογικής παρέμβασης.

(γ) Προβλήματα που αντιμετωπίζει. Η Ποιμαντική Ψυχολογία αναλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα προβλημάτων που βρίσκονται στο σταυροδρόμι της ψυχολογικής και πνευματικής εμπειρίας του ανθρώπου, και ιδιαιτέρως εκεί όπου η ψυχική οδύνη ενώνεται με υπαρξιακά και θεολογικά ερωτήματα. Στο πλαίσιο αυτό, περιλαμβάνει τη διαχείριση υπαρξιακών αγωνιών, όπως το άγχος για το νόημα της ζωής, τον φόβο του θανάτου, το βίωμα της ενοχής ή της αποτυχίας, και τον εσωτερικό αγώνα με την αμαρτία και τη συγχώρεση.

Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη διαχείριση πνευματικών κρίσεων ταυτότητας ή πίστης, στις εμπειρίες αποξένωσης από τον Θεό ή την εκκλησιαστική κοινότητα, καθώς και στην ανάγκη αποκατάστασης της σχέσης με τον εαυτό, τον πλησίον και τον Θεό, τρεις διαστάσεις της ύπαρξης που βρίσκονται στον πυρήνα της ορθόδοξης θεραπευτικής ανθρωπολογίας.

(δ) Χρησιμοποιούμενες διαδικασίες και τεχνικές. Χρησιμοποιούμενες διαδικασίες και τεχνικές: Η Ποιμαντική Ψυχολογία αξιοποιεί μεθοδολογικά εργαλεία και τεχνικές από διάφορες ψυχοθεραπευτικές προσεγγίσεις, όπως οι ψυχοδυναμικές, οι γνωστικοσυμπεριφορικές και οι συστημικές μέθοδοι, όχι ως αυτοσκοπό, αλλά ενταγμένα μέσα σε ένα ολιστικό και θεολογικά εμπνευσμένο πλαίσιο.

Σε αυτό το πλαίσιο, η Ποιμαντική Ψυχολογία της Ορθόδοξης Εκκλησίας αναπτύσσει ένα συνεκτικό σύστημα θεραπευτικής παρέμβασης, που αγκαλιάζει τον άνθρωπο σε όλα τα επίπεδα: υπαρξιακό, πνευματικό, ψυχολογικό και κοινωνικό.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η προσευχή αποτελεί το κατεξοχήν θεραπευτικό μέσο που συνοδεύει όλες τις άλλες ποιμαντικοψυχολογικές παρεμβάσεις. Λειτουργεί ως εσωτερικός διάλογος με τον Θεό, αλλά και ως μορφή πνευματικής νοηματοδότησης των κρίσεων. Όπως καταδεικνύουν σχετικές μελέτες, η προσευχή μειώνει τα επίπεδα άγχους, ενισχύει την ελπίδα και προάγει την ψυχική ανθεκτικότητα (Koenig, King, & Carson, 2012).

Παράλληλα με την προσευχή, η Εξομολόγηση λειτουργεί ως πύλη εσωτερικής μεταμόρφωσης, προσφέροντας ανακούφιση, λύτρωση, καλλιέργεια αυτογνωσίας και αποκατάσταση της σχέσης του ανθρώπου με τον εαυτό του, τον Θεό και τον πλησίον.

Εξίσου σημαντική είναι και η νηστεία, η οποία, πέρα από την πνευματική της σημασία, λειτουργεί και ψυχοθεραπευτικά. Καλλιεργεί την εγκράτεια, ενισχύει τον αυτοέλεγχο και συμβάλλει στην αναγνώριση και ρύθμιση επιθυμιών και παρορμήσεων.

Πολύτιμο συμπλήρωμα των παραπάνω αποτελεί η συγχώρεση και η ανιδιοτελής χριστιανική αγάπη, ακόμη και προς τους εχθρούς. Αυτές οι στάσεις αγγίζουν τα διαπροσωπικά τραύματα, τις ενοχές και τον εγωισμό και επιδρούν καταλυτικά στη θεραπεία των σχέσεων και της ψυχικής απομόνωσης.

Καθοριστικό ρόλο διαδραματίζει επίσης η χριστιανική ελπίδα, η οποία στην Ποιμαντική Ψυχολογία δεν νοείται ως απλή προσδοκία βελτίωσης, αλλά ως εμπιστοσύνη στον Θεό, που γνωρίζει, συνοδεύει και δεν εγκαταλείπει τον άνθρωπο. Η εμπιστοσύνη αυτή έχει θεραπευτικό χαρακτήρα, γιατί δεν εξαρτάται από εξωτερικές συνθήκες ή από την προσωπική δύναμη, αλλά στηρίζεται στη βεβαιότητα της θείας πρόνοιας. Ακόμη και μέσα στην κρίση, την οδύνη ή την απόγνωση, η ελπίδα κρατά τον άνθρωπο όρθιο, προσφέροντάς του εσωτερική γαλήνη και προοπτική νοήματος.

Η κοινοτική διάσταση της πίστης αναδεικνύεται μέσα από τη συμμετοχή στις Ιερές Ακολουθίες και ιδιαίτερα στη Θεία Ευχαριστία. Η συμμετοχή αυτή δεν αποτελεί απλώς έκφραση πίστης, αλλά ενσώματη είσοδο σε μια κοινότητα νοήματος και θεραπείας. Το κοινό βίωμα της προσευχής, της ψαλμωδίας και της λατρείας συνδέει τους ανθρώπους μεταξύ τους, ενισχύει την αίσθηση του ανήκειν και δημιουργεί έναν ασφαλή χώρο πνευματικής και συναισθηματικής έκφρασης. Ο πιστός, ακόμη και σιωπηλός, δεν είναι μόνος· συμμετέχει σε μια συλλογική εμπειρία που θεραπεύει όχι μόνο το τραύμα του αλλά και τη μοναξιά του.

Τέλος, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει και η κοινωνική και ποιμαντική παρουσία του ιερέα, που συνιστά μία μορφή παρέμβασης μοναδική, τουλάχιστον στο ελληνικό κοινωνικό πλαίσιο. Ο ιερέας, ίσως, είναι ο μόνος που έχει «τη δυνατότητα από την κοινωνική σύμβαση να επισκέπτεται απρόσκλητος» (Φάρος, 2013, σελ. 281) τις οικίες ανθρώπων που έχουν ανάγκη από παρηγοριά, υποστήριξη και συμπαράσταση. Η εγγύτητα αυτή θεμελιώνει σχέση εμπιστοσύνης και επιτρέπει την έναρξη μιας θεραπευτικής πορείας, ιδιαίτερα σε στιγμές κρίσης, μοναξιάς ή απώλειας.

Μέσα από αυτή τη σύνθεση πνευματικών και ψυχολογικών μεθόδων, αναδεικνύεται ότι η Ποιμαντική Ψυχολογία αποτελεί αυτόνομη επιστημονική και ποιμαντική πρόταση, με σαφή μεθοδολογική ταυτότητα.

Προχωρημένη επιστημονική και θεωρητική προετοιμασία

Η Ποιμαντική Ψυχολογία διαθέτει σαφώς διαμορφωμένο και εξειδικευμένο σώμα προχωρημένων επιστημονικών και θεωρητικών γνώσεων, το οποίο επεκτείνει ουσιαστικά τον κοινό πυρήνα δεξιοτήτων, στάσεων και γνώσεων της βασικής ψυχολογικής εκπαίδευσης. Η προετοιμασία στην ειδικότητα βασίζεται σε συστηματική και διεπιστημονική μεταπτυχιακή εκπαίδευση, προσφερόμενη από θεσμικά κατοχυρωμένα πανεπιστημιακά προγράμματα (όπως του ΕΚΠΑ³, του Fuller Seminary και του Boston University⁴), τα οποία συνδυάζουν γνώσεις

³ Βλ. ΠΜΣ «Κοινωνική Θεολογία και Επιστήμες του Ανθρώπου», ΕΚΠΑ, <https://matheology.soctheol.uoa.gr>.

⁴ Βλ. of Psychology & Marriage and Family Therapy, <https://www.fuller.edu/school-of-psychology/>.

από την ψυχολογία, όπως η υπαρξιακή ψυχολογία, η διαχείριση πένθους, οι ψυχοθεραπευτικές προσεγγίσεις και η ψυχολογία της θρησκείας, με θεολογικά πεδία όπως η ποιμαντική φροντίδα, η λειτουργική και η πατερική ανθρωπολογία.

Παράλληλα, η εξειδίκευση περιλαμβάνει την απόκτηση δεξιοτήτων σε θεωρίες και τεχνικές πνευματικά ενσωματωμένης ψυχοθεραπείας (spiritually integrated psychotherapy), την ποιμαντική ακρόαση και τη διαλογική σχέση, καθώς και την ενσωμάτωση υπαρξιακών και πνευματικών παραμέτρων στη φροντίδα και την αξιολόγηση του θεραπευόμενου. Στην καρδιά της προετοιμασίας αυτής βρίσκεται η κλινική πρακτική με συνεχή εποπτεία, όπως εφαρμόζεται στα προγράμματα Clinical Pastoral Education (CPE), όπου οι υποψήφιοι καλούνται να ασκηθούν σε πραγματικά ποιμαντικά και νοσοκομειακά περιβάλλοντα, με έμφαση στη δυναμική της θεραπευτικής σχέσης, την πνευματική κρίση και την ένταξη του θρησκευτικού βιώματος στην ψυχολογική διεργασία.

Η θεωρητική και πρακτική αυτή κατάρτιση συμπληρώνεται από ερευνητική εξάσκηση που ενσωματώνει σύγχρονες ποσοτικές και ποιοτικές μεθόδους, όπως η χρήση εργαλείων αξιολόγησης της πνευματικότητας (π.χ. FACIT-Sp, Brief RCOPE), της ποιμαντικής αποτελεσματικότητας και της ποιότητας της θεραπευτικής σχέσης με βάση υπαρξιακούς και θρησκευτικούς δείκτες. Η εκπαιδευτική πορεία συνεχίζεται με συστηματική επαγγελματική ανάπτυξη, μέσα από αναγνωρισμένα προγράμματα συνεχιζόμενης εκπαίδευσης, επιμορφωτικά εργαστήρια, εποπτείες και διεθνή συνέδρια, τα οποία εστιάζουν σε σύγχρονες εφαρμογές της ποιμαντικής φροντίδας, της ψυχοθεραπείας με πνευματική διάσταση και της Ψυχολογίας της Θρησκείας ως διακριτού επιστημονικού πεδίου.

Η ειδικότητα της Ποιμαντικής Ψυχολογίας, επομένως, πληροί το συγκεκριμένο κριτήριο, καθώς διαθέτει πλήρως δομημένη, επιστημονικά τεκμηριωμένη και ακαδημαϊκά αναγνωρίσιμη διαδικασία απόκτησης προχωρημένων γνώσεων και δεξιοτήτων. Το περιεχόμενο αυτό, εμπνευσμένο από την πνευματική παράδοση, εστιάζει σε περιοχές που δεν καλύπτονται από άλλες ειδικότητες της ψυχολογίας και παρέχει μια ολιστική και θεραπευτική προσέγγιση στον ψυχικό πόνο και την ανθρώπινη αναζήτηση νοήματος.

Πέρα από το βασικό υπόβαθρο γνώσεων, δεξιοτήτων και επαγγελματικών στάσεων που είναι κοινό για όλους τους ψυχολόγους, κάθε εξειδίκευση προϋποθέτει την απόκτηση προηγμένων και εξειδικευμένων επιστημονικών γνώσεων που ανταποκρίνονται στο ιδιαίτερο αντικείμενό της.

Προχωρημένη προετοιμασία στις παραμέτρους πρακτικής

Για να ασκήσει κανείς με επάρκεια την Ποιμαντική Ψυχολογία, απαιτείται συστηματική εκμάθηση και πρακτική εξάσκηση σε τρία βασικά επίπεδα: στην κατανόηση των πληθυσμών που εξυπηρετεί, στην προσέγγιση των σύνθετων προβλημάτων που αντιμετωπίζουν, και στις εξειδικευμένες διαδικασίες και τεχνικές που εφαρμόζονται. Η ειδικότητα αυτή δεν είναι προσβάσιμη απλώς μέσω γενικής ψυχολογικής κατάρτισης· απαιτεί προχωρημένη εκπαίδευση, βιωματική καλλιέργεια και διαθεματική επάρκεια, ώστε ο επαγγελματίας να μπορεί να την εφαρμόσει με υπευθυνότητα, συνέπεια και θεραπευτική εγκυρότητα.

(α) Τι πρέπει να μάθει για τους πληθυσμούς. Ο ειδικευόμενος πρέπει να κατανοήσει εις βάθος τις πνευματικές, πολιτισμικές και υπαρξιακές διαστάσεις των πληθυσμών στους οποίους απευθύνεται. Η Ποιμαντική Ψυχολογία δεν εξυπηρετεί ένα γενικό κοινό, αλλά ειδικές κατηγορίες ανθρώπων: όσους βιώνουν θρησκευτική κρίση, υπαρξιακή απόγνωση, ηθικά διλήμματα, απώλειες ή οριακές καταστάσεις ζωής. Ο ειδικός πρέπει να γνωρίζει πώς να αναγνωρίζει, να σέβεται και να ενσωματώνει τις θρησκευτικές και μεταφυσικές παραστάσεις των εξυπηρετούμενων στον τρόπο επικοινωνίας και παρέμβασης.

(β) Τι πρέπει να μάθει για τα προβλήματα. Η εκπαιδευτική πορεία οφείλει να καλλιεργεί την ικανότητα του επαγγελματία να διακρίνει και να προσεγγίζει με ακρίβεια προβλήματα που δεν είναι μόνο ψυχολογικά, αλλά συχνά πολυεπίπεδα και υπαρξιακά: όπως η πνευματική ενοχή, το βίωμα εγκατάλειψης από τον Θεό, η ηθική παραλυσία, ή η αδυναμία νοηματοδότησης του πόνου. Ο ειδικός μαθαίνει να εργάζεται στο μεταίχμιο ψυχής και

πνεύματος, εντοπίζοντας τα όρια όπου η ψυχολογική προσέγγιση από μόνη της καθίσταται ανεπαρκής χωρίς θεολογική κατανόηση.

(γ) Τι πρέπει να εξασκήσει σε διαδικασίες και τεχνικές. Η εκπαίδευση περιλαμβάνει εκμάθηση και πρακτική εφαρμογή ειδικών τεχνικών, όπως η ποιμαντική ακρόαση, η διαλογική προσέγγιση στο βίωμα του ιερού, η χρήση συμβόλων και μεταφορών που έχουν υπαρξιακό και θεολογικό βάρος, καθώς και η διαχείριση σιωπής και ελπίδας σε πλαίσια όπως νοσοκομεία, φυλακές, χώρους πένθους ή θρησκευτικής αναζήτησης. Οι τεχνικές αυτές προϋποθέτουν εποπτευόμενη πρακτική άσκηση, προσωπική θεραπευτική επεξεργασία και αναστοχαστική δεοντολογία, ώστε να αποφεύγεται η επιβολή νοημάτων και να ενισχύεται η συμπόρευση στην υπαρξιακή και πνευματική του αναζήτησης..

Δομές και μοντέλα εκπαίδευσης και κατάρτισης

Η Ποιμαντική Ψυχολογία διαθέτει εδραιωμένες δομές εκπαίδευσης, πλήρως ευθυγραμμισμένες με τις Κατευθυντήριες Οδηγίες της APA (2020), οι οποίες διατρέχουν όλα τα επίπεδα κατάρτισης: μεταπτυχιακό, μεταδιδακτορικό και συνεχιζόμενη εκπαίδευση. Πανεπιστημιακά ιδρύματα όπως το ΕΚΠΑ, το ΑΠΘ, το Boston University, το Fuller Theological Seminary και το KU Leuven προσφέρουν προγράμματα ειδίκευσης που συνδυάζουν θεωρητική γνώση, πρακτική άσκηση και εποπτεία, με έμφαση στην πνευματική διάσταση της ψυχολογικής φροντίδας. Η ύπαρξη τέτοιων προγραμμάτων σε πολλαπλές γεωγραφικές περιοχές και η μακροχρόνια παρουσία τους τεκμηριώνουν τη σταθερότητα της ειδικότητας.

Τα προγράμματα στελεχώνονται από διδακτικό προσωπικό με εξειδίκευση στην Ποιμαντική Ψυχολογία ή συναφείς κλάδους, πολλοί εκ των οποίων διαθέτουν αναγνωρισμένες πιστοποιήσεις, επιστημονικό έργο και εμπειρία εποπτείας. Η αξιολόγηση των εκπαιδευομένων είναι συνεχής και βασίζεται σε θεωρητικά, δεοντολογικά και κριτήρια δεξιοτήτων. Παράλληλα, η είσοδος στα προγράμματα γίνεται με σαφώς καθορισμένα προσόντα, διασφαλίζοντας την καταλληλότητα των συμμετεχόντων.

Η ειδικότητα προσφέρει, τέλος, και συνεχιζόμενη δια βίου εκπαίδευση, μέσω πιστοποιημένων προγραμμάτων επανεκπαίδευσης, ανώτερων επιπέδων CPE, καθώς και διεθνών σεμιναρίων. Όλα τα παραπάνω αποδεικνύουν την ύπαρξη ενός λειτουργικού και πιστοποιήσιμου εκπαιδευτικού μοντέλου που πληροί τις προδιαγραφές ποιότητας, επάρκειας και γεωγραφικής κατανομής, όπως απαιτεί το συγκεκριμένο κριτήριο.

Συνεχιζόμενη επαγγελματική ανάπτυξη και επιμόρφωση

Η Ποιμαντική Ψυχολογία διαθέτει σταθερούς και τεκμηριωμένους μηχανισμούς συνεχιζόμενης επαγγελματικής ανάπτυξης, οι οποίοι εξασφαλίζουν τη διαρκή επικαιροποίηση των γνώσεων και δεξιοτήτων των επαγγελματιών της ειδικότητας. Οι ευκαιρίες αυτές είναι διαθέσιμες τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο.

Αναγνωρισμένοι φορείς όπως η Association for Clinical Pastoral Education (ACPE) και η Spiritual Care Association (SCA) παρέχουν πιστοποιημένα σεμινάρια, επιμορφωτικά προγράμματα και επανεκπαίδευση σε τεκμηριωμένες παρεμβάσεις της ειδικότητας. Επιπλέον, πανεπιστημιακά και διαπιστευμένα θεολογικά ιδρύματα στην Ευρώπη και την Ελλάδα (π.χ. ΑΠΘ, ΕΚΠΑ) οργανώνουν τακτικά εκπαιδευτικά προγράμματα και επιστημονικές ημερίδες για επαγγελματίες στον χώρο της Ποιμαντικής Ψυχολογίας.

Η απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων αξιολογείται μέσω πιστοποιήσεων παρακολούθησης με προκαθορισμένο αριθμό ωρών, μέσω δομημένων αξιολογικών εργαλείων όπως τεστ και συστηματική ανατροφοδότηση από επόπτες, καθώς και, όπου προβλέπεται, μέσω διαδικασιών επαναπιστοποίησης.

Τα παραπάνω διασφαλίζουν ότι η ειδικότητα δεν παραμένει στάσιμη αλλά εξελίσσεται συνεχώς, ανταποκρινόμενη στις αυξανόμενες απαιτήσεις της σύγχρονης ψυχολογικής πρακτικής με πνευματική ευαισθησία και επιστημονική εγκυρότητα.

Τεκμηρίωση της αποτελεσματικότητας

Η Ποιμαντική Ψυχολογία διαθέτει συσσωρευμένο σώμα ερευνητικών δεδομένων που τεκμηριώνει την αποτελεσματικότητα των παρεμβάσεων της, σύμφωνα με την πολιτική της APA για τις Πρακτικές με Τεκμηρίωση Αποτελεσματικότητας (APA, 2005). Η πνευματικά ενσωματωμένη ψυχοθεραπεία, η οποία αποτελεί θεμελιώδες εργαλείο της ειδικότητας, έχει συσχετιστεί με σημαντική μείωση των συμπτωμάτων άγχους, κατάθλιψης και μετατραυματικού στρες (Koenig et al., 2012· Pargament, Feuille & Burdzy, 2011). Τα αποτελέσματα είναι ιδιαίτερος θετικά σε συγκεκριμένους πληθυσμούς, όπως άτομα με θρησκευτικό υπόβαθρο, ασθενείς τελικού σταδίου, πενθούντες, καθώς και άτομα που βιώνουν πνευματική κρίση ή υπαρξιακή απόγνωση (Γαζέτας, 2024· Fitchett et al., 2004).

Η ειδικότητα ανταποκρίνεται με ακρίβεια σε ψυχολογικές, βιολογικές και κοινωνικές ανάγκες, αντιμετωπίζοντας καταστάσεις όπως η απώλεια νοήματος, ο φόβος του θανάτου, η πνευματική σύγχυση και η δυσκολία συμφιλίωσης με τραυματικά γεγονότα, ενισχύοντας παράλληλα θετικούς ψυχικούς πόρους όπως η ανθεκτικότητα, η ελπίδα και η συγχώρεση (Breitbart et al., 2010· Γαζέτας, 2024). Οι παρεμβάσεις εφαρμόζονται σε πληθώρα πλαισίων, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται τα νοσοκομεία, οι υπηρεσίες πένθους, οι εκκλησιαστικοί και ψυχοθεραπευτικοί φορείς, καθώς και τα κλινικά προγράμματα Ποιμαντικής Εκπαίδευσης (CPE), όπου αξιοποιούνται έγκυρα εργαλεία μέτρησης όπως το FACIT-Sp και το Brief RCOPE, διασφαλίζοντας ποσοτική και ποιοτική αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας.

Διαρκής βελτίωση ποιότητας και χρησιμότητας

Η Ποιμαντική Ψυχολογία προάγει τη συνεχή βελτίωση της ποιότητας των υπηρεσιών της μέσω της ενεργής συμμετοχής σε ερευνητικά και αξιολογητικά εγχειρήματα, που εντοπίζονται σε επιστημονικά περιοδικά όπως το Pastoral Psychology, Journal of Pastoral Care and Counseling, Journal of Religion and Health, Pastoral Sciences/ Sciences Pastorales, Journal of Health Care Chaplaincy, Journal of Pastoral Theology, Pastoral Studies και το Journal of Pastoral and Practical Theology, και σε μελέτες για τη βελτιστοποίηση της ποιμαντικής παρέμβασης. Επιπλέον, εντάσσεται σε μηχανισμούς διαπίστευσης και επαναξιολόγησης (όπως αυτοί που εφαρμόζουν η ACPE και η Spiritual Care Association) οι οποίοι διασφαλίζουν τη συμμόρφωση με τα πρότυπα ποιότητας στην εκπαίδευση και την επαγγελματική πράξη. Τέλος, η ειδικότητα επικαιροποιεί συστηματικά το εκπαιδευτικό της περιεχόμενο, ενσωματώνοντας νέα ερευνητικά ευρήματα, και φροντίζει για τη διάχυση της επιστημονικής γνώσης μέσω συνεδρίων, εκδόσεων και προγραμμάτων επιμόρφωσης για επαγγελματίες.

Κατευθυντήριες οδηγίες για την παροχή υπηρεσιών

Η Ποιμαντική Ψυχολογία διαθέτει αναγνωρίσιμες κατευθυντήριες οδηγίες για την παροχή των υπηρεσιών της, οι οποίες εξειδικεύουν τις γενικές επαγγελματικές αρχές του ψυχολογικού κλάδου και ενσωματώνουν τη θεμελιώδη αρχή του σεβασμού της πνευματικότητας του προσώπου. Οργανισμοί όπως η Association for Clinical Pastoral Education (ACPE), η Spiritual Care Association (SCA) και το European Network of Health Care Chaplaincy (ENHCC) έχουν εκδώσει ή υποστηρίξει τεκμηριωμένα πλαίσια καθοδήγησης σχετικά με την άσκηση της πνευματικά ευαίσθητης φροντίδας και τη δεοντολογία της κλινικής ποιμαντικής υποστήριξης. Οι οδηγίες αυτές είναι διαθέσιμες σε εγχειρίδια, ιστοτόπους και εκπαιδευτικά προγράμματα, και περιγράφουν τον τρόπο με τον οποίο οι επαγγελματίες της ειδικότητας αξιολογούν τις ανάγκες των εξυπηρετούμενων, σχεδιάζουν την παρέμβασή τους και διαχειρίζονται ζητήματα ορίων, εμπιστευτικότητας και πολιτισμικής επάρκειας, με επίκεντρο την υπαρξιακή και θρησκευτική διάσταση της ανθρώπινης εμπειρίας. Επιπλέον, οι πρακτικές αυτές βασίζονται σε θεσμικά κατοχυρωμένες δεοντολογικές αρχές και επανεξετάζονται διαρκώς υπό το φως νέων ερευνητικών και κοινωνικών δεδομένων.

Αξιολόγηση και πιστοποίηση επαγγελματιών

Η Ποιμαντική Ψυχολογία διαθέτει δομές αναγνώρισης και αξιολόγησης της επαγγελματικής επάρκειας όσων ασκούν την ειδικότητα. Στην τρέχουσα μορφή της, η επάρκεια βασίζεται πρωτίστως στην ολοκλήρωση

οργανωμένων προγραμμάτων εκπαίδευσης, τα οποία περιλαμβάνουν θεωρητική κατάρτιση, εποπτευόμενη πρακτική άσκηση και εκπαίδευση στη δεοντολογία. Ενδεικτικά, η Association for Clinical Pastoral Education (ACPE), η Spiritual Care Association (SCA) και το Board of Chaplaincy Certification Inc. (BCCI) παρέχουν συγκεκριμένες διαδικασίες πιστοποίησης και αξιολόγησης που καθιστούν δυνατή την επίσημη αναγνώριση των επαγγελματιών με βάση τεκμηριωμένα κριτήρια.

Οι οργανισμοί αυτοί εφαρμόζουν μεθόδους αξιολόγησης γνώσεων, δεξιοτήτων, στάσεων και πνευματικής ωριμότητας των υποψηφίων, ενώ απαιτούν συνεχή επαγγελματική ανάπτυξη και επαναξιολόγηση. Με τον τρόπο αυτό, διασφαλίζεται ότι οι επαγγελματίες που παρέχουν υπηρεσίες στο όνομα της Ποιμαντικής Ψυχολογίας διαθέτουν την απαραίτητη επάρκεια, γεγονός που ενισχύει την ποιότητα της φροντίδας και την εμπιστοσύνη του κοινού στις υπηρεσίες της ειδικότητας.

Συμπεράσματα

Η Ποιμαντική Ψυχολογία συγκροτείται ως ένα ώριμο και δυναμικό επιστημονικό πεδίο, το οποίο εδράζεται θεωρητικά, μεθοδολογικά και πρακτικά στη συνάντηση της ψυχολογικής επιστήμης με την πνευματική φροντίδα. Η ιστορική της πορεία, η θεωρητική της αυτοτέλεια και η επάρκεια στην εφαρμογή της, όπως αναλύθηκαν με βάση τα δώδεκα κριτήρια της APA, τεκμηριώνουν ότι πληροί όλα τα αναγκαία εχέγγυα για την ένταξή της στους αναγνωρισμένους κλάδους της Ψυχολογίας.

Σε αυτό το πλαίσιο, γίνεται σαφές ότι δεν αποτελεί απλώς μία εφαρμοσμένη θεολογική πρακτική, αλλά πρόκειται για μια ολοκληρωμένη και αυτόνομη θεραπευτική προσέγγιση με επιστημονική πληρότητα που ενσωματώνει με συνέπεια την υπαρξιακή και πνευματική διάσταση του ανθρώπου. Η επιστημονική της συγκρότηση αποτυπώνεται στη θεωρητική της συνοχή, στην οργάνωση της εκπαίδευσης, στην κλινική της εφαρμογή σε ευρύ φάσμα πληθυσμών και πλαισίων, καθώς και στη διαρκή αξιολόγηση της αποτελεσματικότητάς της.

Παρά τη θεωρητική και εφαρμοστική της επάρκεια, η Ποιμαντική Ψυχολογία δεν έχει ακόμη αναγνωριστεί θεσμικά, ούτε σε διεθνές ούτε σε ελληνικό επίπεδο, ως αυτόνομος επιστημονικός κλάδος. Η απουσία αυτή δεν φαίνεται να οφείλεται σε επιστημονική αδυναμία. Μια εύλογη ερμηνεία, η οποία βασίζεται στην παρατήρηση της σχέσης της Ποιμαντικής Ψυχολογίας με τα κυρίαρχα ακαδημαϊκά ρεύματα, είναι ότι η τελευταία παραμένει – συχνά ασυνείδητα – εγκλωβισμένη σε ένα αμιγώς θεολογικό-ποιμαντικό πλαίσιο. Το πλαίσιο αυτό περιορίζει τόσο την πρόσβαση όσο και την αναγνώρισή της από τη σύγχρονη ψυχολογική επιστημονική κοινότητα. Στην κατάσταση αυτή προστίθεται και η επιφυλακτικότητα που παρατηρείται στο ελληνικό ακαδημαϊκό περιβάλλον, επηρεασμένο από δυτικά επιστημονικά πρότυπα, απέναντι στην ενσωμάτωση της ορθόδοξης χριστιανικής πνευματικότητας στην ψυχοθεραπευτική πράξη. Ενδεικτικό της κατάστασης είναι ότι ούτε η Ψυχολογία της Θρησκείας – κλάδος θρησκευτικά πιο ουδέτερος σε σύγκριση με την Ποιμαντική Ψυχολογία – έχει αναγνωριστεί στη χώρα μας, παρότι διεθνώς αποτελεί θεσμοθετημένο επιστημονικό πεδίο, με αναγνώριση από την Αμερικανική Ψυχολογική Εταιρεία, παρουσία διεθνούς επιστημονικής εταιρείας και εξειδικευμένου περιοδικού. Στην ελληνική ακαδημαϊκή πραγματικότητα, η Ψυχολογία της Θρησκείας απουσιάζει ακόμη και ως επιλεγόμενο μάθημα από τα Τμήματα Ψυχολογίας, γεγονός που αναδεικνύει μια βαθύτερη προκατάληψη του ψυχολογικού χώρου απέναντι σε κάθε τι θρησκευτικό. Η προκατάληψη αυτή μπορεί να εξηγηθεί, μεταξύ άλλων, από την ιστορική σύνδεση της αθεΐας με τον χώρο της ψυχικής υγείας στη χώρα μας, και συντελεί σε μια σημαντική υστέρηση της εκπαίδευσης των ψυχολόγων σε θέματα θρησκευτικότητας και πνευματικότητας. Ωστόσο, σε κοινωνικοπολιτισμικά πλαίσια όπως το ελληνικό, όπου η θρησκευτική ταυτότητα λειτουργεί ως υπαρξιακή σταθερά, η μη ενσωμάτωση της Ποιμαντικής Ψυχολογίας δημιουργεί ένα σημαντικό επιστημονικό και ανθρωπολογικό έλλειμμα.

Η αναγνώρισή της ως διακριτής ειδικότητας δεν στοχεύει στην υποκατάσταση άλλων προσεγγίσεων, αλλά στη συμπλήρωσή τους με εργαλεία που μπορούν να προσεγγίσουν βαθύτερα ερωτήματα: τον πόνο που δεν εξαντλείται στη διάγνωση, την ενοχή που υπερβαίνει την ψυχοδυναμική της επεξεργασία, τη συγχώρηση και την

αγάπη ως δυνατότητες θεραπείας, καθώς και τη σχέση με το υπαρξιακό και το ιερό ως πυρήνα νοήματος και ψυχικής ανθεκτικότητας.

Η Ποιμαντική Ψυχολογία συνιστά πρόταση για μια Ψυχολογία που προσεγγίζει το ανθρώπινο πρόσωπο όχι ως απλό υποκείμενο ψυχομετρικής ανάλυσης, αλλά ως φορέα νοήματος, σχέσης και πνευματικής μοναδικότητας. Η θεσμική της αναγνώριση δεν θα αποτελεί μόνο ακαδημαϊκή πράξη, αλλά θα αντανάκλα την ανάγκη για μια επιστήμη περισσότερο συνεπή προς την πολυπλοκότητα της ανθρώπινης εμπειρίας, με θεωρητική ευθυκρίσια, ανθρωπιστικό εύρος και πολιτισμική εγκυρότητα. Το αίτημα αυτό τίθεται με επιστημονική τεκμηρίωση και απευθύνεται στα ακαδημαϊκά και επαγγελματικά όργανα της Ψυχολογίας, ως πρόσκληση διαλόγου αλλά και ως ώριμη πρόταση μεταρρύθμισης.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- American Psychological Association. (2005). *Policy statement on evidence-based practice in psychology*.
- American Psychological Association. (2020). *Principles for the recognition of specialties in professional psychology*. APA Commission for the Recognition of Specialties and Subs specialties in Professional Psychology (CRSSPP). <https://www.apa.org/about/policy/principles-recognition.pdf>
- Anderson, H., & Foley, E. (2001). *Mighty stories, dangerous rituals: Weaving together the human and the divine*. Jossey-Bass.
- Αυγουστίδης, Α. (1999). *Ποιμένας και θεραπευτής* Ακρίτας.
- Balboni, T. A., Vanderwerker, L. C., Block, S. D., Paulk, M. E., Lathan, C. S., Peteet, J. R., & Prigerson, H. G. (2007). Religiousness and spiritual support among advanced cancer patients and associations with end-of-life treatment preferences and quality of life. *Journal of Clinical Oncology*, 25(5), 555–560. <https://doi.org/10.1200/JCO.2006.07.9046>
- Benner, D. G. (2003). *Strategic pastoral counseling: A short-term structured model*. Baker Books.
- Βλάχος, Ι. (2003). *Υπαρξιακή ψυχολογία και Ορθόδοξη ψυχοθεραπεία*. Ι. Μ. Γενεθλίου Θεοτόκου-Πελαγίας.
- Βλάχος, Ι. (2004). *Η ιατρική εν Πνεύματι επιστήμη: Η πράξη της Ορθόδοξης ψυχοθεραπείας*. Ι. Μ. Γενεθλίου Θεοτόκου-Πελαγίας.
- Βλάχος, Ι. (2014). *Ορθόδοξη Ψυχοθεραπεία. Πατερική θεραπευτική αγωγή*. (7η Έκδοση). Ι. Μ. Γενεθλίου Θεοτόκου-Πελαγίας.
- Boisen, A. T. (1936). *The exploration of the inner world: A study of mental disorder and religious experience*. Harper & Row.
- Breitbart, W., Rosenfeld, B., Gibson, C., Pessin, H., Poppito, S., Nelson, C., ... Olden, M. (2010). Meaning-centered group psychotherapy for patients with advanced cancer: A pilot randomized controlled trial. *Psycho-Oncology*, 19(1), 21–28. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/19274623/>
- Capps, D. (1990). *Reframing: A new method in pastoral care*. Fortress Press.
- Clinebell, H. (1966). *Basic types of pastoral counseling*. Abingdon Press.
- Γαζέτας, Ι. (2024). *Η βίωση του πένθους και τα στάδιά του σε Ορθόδοξους Χριστιανούς*. *Hellenic Journal of Psychology*, 21(3), 247–280. <https://doi.org/10.26262/hjp.v21i3.10225>
- Γιανναράς, Χ. (2006). *Το πρόσωπο και ο έρωας*. Δόμος
- Δημητρόπουλος, Ε., & Χαροκοπάκη, Α. (1999). Ποιμαντική Συμβουλευτική: Μία πρόκληση για τη Συμβουλευτική αλλά και την Εκκλησία στην χώρα μας. *Επιθεώρηση Συμβουλευτικής-Προσανατολισμού*, 48-49, 21-36.
- Dunbar, H. F. (1935). *Emotions and bodily changes: A survey of literature on psychosomatic interrelationships, 1910–1933*. Columbia University Press.
- Elkins, D. N., Hedstrom, L. J., Hughes, L. L., Leaf, J. A., & Saunders, C. (1988). Toward a humanistic-phenomenological spirituality: Definition, description, and measurement. *Journal of Humanistic Psychology*, 28(4), 5–18. <https://doi.org/10.1177/0022167888284002>
- Ζαφειρόπουλος, Κ. (2015). *Πως γίνεται μία Επιστημονική Εργασία; Επιστημονική έρευνα και συγγραφή εργασιών*. Κριτική.

- Fitchett, G., & Nolan, S. (Eds.). (2015). *Spiritual care in practice: Case studies in healthcare chaplaincy*. Jessica Kingsley Publishers.
- Fitchett, G., Murphy, P. E., Kim, J., Gibbons, J. L., Cameron, J. R., & Davis, J. A. (2004). Religious struggle: Prevalence, correlates and mental health risks in diabetic, congestive heart failure, and oncology patients. *International Journal of Psychiatry in Medicine*, 34(2), 179–196. <https://doi.org/10.2190/UCI9-DP4M-9CoX-835M>
- Φάρος, Φ. (2013). *Το πένθος: Ορθόδοξη, λαογραφική και ψυχολογική θεώρηση*. Αρμός.
- Goodwin, C. J. (2023). *A brief history of modern psychology* (4th ed.). Wiley.
- Hiltner, S. (1949). *Pastoral counseling*. Abingdon Press.
- Θεοχαράκης, Ν., Μαυρέας, Β., Δαμίγος, Δ., Ευτυχιάδης, Α., & Γερουλάνος, Σ. (2003). Η ψυχοθεραπεία στο Βυζάντιο. *Αρχαία Ελληνικής Ιατρικής*, 20(5), 547–550.
- Koenig, H. G., King, D. E., & Carson, V. B. (2012). *Handbook of religion and health* (2nd ed.). Oxford University Press.
- Κορναράκης, Ι. (1984). *Εγχειρίδιο Ποιμαντικής Ψυχολογίας*. Κυριακίδη
- Lartey, E. Y. (2013). *Pastoral theology in an intercultural world*. Wipf & Stock Publishers
- McCord, G., Gilchrist, V. J., Grossman, S. D., King, B. D., McCormick, K. E., Oprandi, A. M., Labuda Schrop, S., Selius, B. A., Smucker, W. D., Weldy, D. L., Amorn, M., Carter, M. A., Deak, A. J., Hefzy, H., & Srivastava, M. (2004). Discussing spirituality with patients: A rational and ethical approach. *Annals of Family Medicine*, 2(4), 356–361. <https://doi.org/10.1370/afm.71>
- Oates, W. E. (1951). *The Christian pastor*. Westminster Press.
- Pargament, K. I. (1999). The psychology of religion and spirituality? Yes and no. *International Journal for the Psychology of Religion*, 9(1), 3–16. https://doi.org/10.1207/s15327582ijpro901_2
- Pargament, K. I. (2007). *Spiritually integrated psychotherapy: Understanding and addressing the sacred*. Guilford Press.
- Pargament, K. I., Feuille, M., & Burdzy, D. (2011). The Brief RCOPE: Current psychometric status of a short measure of religious coping. *Religions*, 2(1), 51–76. <https://doi.org/10.3390/rel2010051>
- Pruyser, P. W. (1976). *The minister as diagnostician: Personal problems in pastoral perspective*. Westminster Press.
- Ρωμανίδης, Ι. (1996). *Η θρησκεία ως νευροβιολογική ασθένεια, η δε Ορθοδοξία η θεραπεία της*. Στο Ορθοδοξία-Ελληνισμός, Πορεία στην 3η Χιλιετία, τ. Β΄. Ι.Μ. Κουτλουμουσίου
- Schultz, D. P., & Schultz, S. E. (2011). *A history of modern psychology* (10th ed.). Wadsworth, Cengage Learning.
- Ware, K. (1994). *Η εντός ημών βασιλεία*. Ακρίτας.
- Worcester, E., McComb, S., & Coriat, I. H. (1908). *Religion and medicine: The moral control of nervous disorders*. Moffat, Yard & Company.
- World Health Organization. (1998). *WHOQOL and spirituality, religiousness and personal beliefs (SRPB): Report on WHO consultation* (WHO/MSA/MHP/98.2). World Health Organization. <https://iris.who.int/handle/10665/70897>

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ | REVIEW PAPER

Pastoral Psychology as a recognized branch of Psychology

Ioannis GAZETAS¹,¹ Department of Theology, University of Nicosia

KEYWORDS

Pastoral Psychology
Pastoral Counseling
Psychospiritual Care
APA Criteria
Branch of Psychology

CORRESPONDENCE

Ioannis Gazetas
University of Nicosia, Cyprus
Rodopis 20, 15235, Vrilissia
ioannisgazetas@gmail.com

ABSTRACT

This study aims to initiate a scientific dialogue on the recognition of Pastoral Psychology as an autonomous branch of Psychology, based on contemporary theoretical and research data. A well-documented reform framework is proposed, aligned with practical needs and international developments in the field. Through historical overview, theoretical grounding, and examples of application, the interdisciplinary identity, educational structure, and therapeutic contribution of Pastoral Psychology are substantiated. Particular emphasis is placed on its unique cultural necessity in societies where spirituality constitutes an active existential foundation. Pastoral Psychology emerges as a fully developed scientific proposal, capable of linking psychological suffering with the existential and spiritual depth of the human person, offering a holistic, culturally sensitive, and therapeutically effective approach within the modern field of Psychology.